Független művelődési és helytörténeti havilap
XXIV. évfolyam 5. (687.) szám, 2018. május 17. – csütörtök

HÉTFALU

Alapította és szerkesztette (1906–1911): dr. Fekete Endre és Kiss Béla

Szerkesztők: Hochbauer Gyula, dr. Kovács Lehel István

• **Bálint András**

Apácza

A barcasági csángóság zömétől messze elsodorva, majdnem magára hagyatva él egy maroknyi magyar Brassó vármegye északi sarkában. Ez a nép a múlt zivataraiban fajához és nyelvéhez való töretlen ragaszkodással derekason megoldotta azt a nehéz feladatot, melyet a történelem részére kijelölt. Ennek is köszönheti fennmaradását s az ősök által szerzett megbecsülést Apácza község csángó népe.

A község múltja

Apácza a többi barcasági csángó községekkel egyidőben, a tatárjárás után keletkezett. A feljegyzések szerint a határában levő várat Nagy Lajos magyar király „fundamentumából felépítette egy ingoványos tó között". Ebben a várba teljesítettek szolgálatot Apácza lakói, mint határőrök tízenként, amit igazolni látszik az a körülmény, hogy a község egyes részei még ma is az első, második, harmadik stb. „*tíz*" nevet viselik. Apácza szabad várnépe előbb Heltvén vár, később Törcsvár határőr-kapitányságához tartozott. A község neve Hunyadi János 1440-ben kiadott rendeletében majd Mátyás király 1460. augusztus 25-én kelt adománylevelében fordul elő először, amely szerint a bölöni és szentgyörgyi Forró családok adományul kapták: *„Barchfalwa (Bácsfalu), Zenth Mihalfalwa másként Thanatfalwa (Csenárfalu), Therkes másként Temes (Türkös), Hozzywalwa (Hosszúfalu) és Apácza nevű falvakban levő birtokokat."* A hunyadiak dicső uralma alatt az apáczaiak még teljesen szabad határőrök voltak, s részt vettek a keleti hadjáratokban; béke idején pedig községük jólétének emelésén munkálkodtak.

A község lakóit a fejlődés legszebb korában érte az a nagy csapás, Hogy II. Ulászló Törcsvárát, a hozzá tartozó községekkel elzálogosította Brassó városnak. Ettől az időtől kezdve rosszra fordult Apácza lakóinak is a sorsa. Csángó testvéreikkel együtt szenvedték át Brassó város erőszakos és nyomasztó uralmát, együtt viselték az évszázados igát, együtt küzdöttek a felszabadulásukért, s emellett együtt harcoltak, valahányszor azt a nemzet becsülete megkívánta.

A várva- várt felszabadulást a szabadság, egyenlőség és testvériség eszméiért folyt hatalmas küzdelmek hozták meg 1848-ban. Ezután Apácza község fejlődése is lendületet vett. A lassan megindult építő munka lázas tevékenységgé alakult át, s már minden előfeltétele megvolt, hogy Apácza a mintaközségek sorába emelkedjék, amikor kitört az 1914. évben kezdődő világháború. Újból szomorú napok következtek. A háború egymás után szedte áldozatait; Apácza község csángó népének a múlt évi naptárban felsorolt 44 fia nem tért haza. Ezeken kívül:

1. Orbán János (csupros) elesett az orosz harctéren.
2. Varga György 40 hsz. eltűnt az olasz harctéren.
3. Szentpáli István 462 hsz. elesett Galíciában 1916. június 9-én.
4. Varga János 360. hsz. eltűnt.
5. Varga Pál a harctéren szerzett betegségben elhalt Apáczán.
6. Bölöni R. József 1916-ban mint internált nyomtalanul eltűnt.
7. Winkler Lőrinc elhalt a moldovai internálásban 1917. márc. 16-án.

Bár a hosszú háború sok áldozatot kívánt Apáczától, mégis remény van arra, hogy a csüggedést nem ismerő szorgalmas népe ismét felvirágoztatja a községet.

A község a jelenben

Apácza (Apa□a, Geist) nagyközség Brassótól 37 km 720 m távolságra. A testvér csángó községek közül Hétfalutól 45 km 840 m, Krizbától 25 km 910 m, Barcaújfalutól 27 km 330 m távolságra fekszik.

Lakóinak száma az 1920. évi népszámlálás adatai szerint: 2 071. Férfi 917, nő 1054.

Nyelvre nézve 1666 magyar, 395 román és 10 német.

Vallási tekintetben 1635 ágostai hitvallású evangélikus, 395 görög keleti, 15 római katolikus, 16 református és 10 unitárius.

A község területe 8 564 katasztrális hold 1335 négyszögöl, melyből 2 096 hold 1210 négyszögöl számtó 77 hold 6 négyszögöl kert, 695 hold 907 négyszögöl rét, 117 hold 248 négyszögöl legelő, 5 233 hold 596 négyszögöl erdő és 244 hold 1 568 négyszögöl terméketlen terület. Ezenkívül a dabi határon mintegy 800 hold legelő területe van.

Apácza legszebb emlékei közé tartozik a község területén levő várrom, amely igen élénk bizonyítéka annak, hogy a csángóság hajdan nagyon fontos szerepet töltött be e vidéken. Az apáczai várrom falán található latin felirat magyar fordítása:

A keleti oldalon: *„Ezt a művet építették….. kőmívesek Sombori Jakab,… György, Török György, Szabó Péter."*

„Higyj, de nézd meg kinek!?"

A délkeleti oldalon: *„Bíró volt Gáspár János, polgárok Kis Bálint, Csere György, Kispál István, László János. Rect. Csernátfalvi Márton. Gondviselő Szabó Péter, Biró János"*.

Az északkeleti oldalon: *„Egyedül Istennek legyen dicséret és dicsőség"*.

Apáczának, valószínűleg a határvédői időszakból maradt fenn egy igen eredeti népszokása: *„a húsvéti kakaslövés"*, amikor az ifjúság zeneszó mellett kivonul, és íjas fapuskával egy kakast jelképező céltáblára lő. A versenyt követő lakomán pedig a legjobb lövő, mint *„vezető legény"* az asztalfőn fogyasztja el az erre az alkalomra levágott kakas combjait.

Apácza emlékei között kutatva egy fényes név tűnik fel előttünk: Apáczai Csere Jánosnak, a kiváló magyar tudós és híres pedagógusnak a neve, akiről születésének a 3000 éves évfordulója alkalmából külön is megemlékszik naptárunk. Szülőházát a „Rabszoros" utcában a Brassó megyei általános tanítóegyesület emléktáblával jelölte meg, amelyen olvasható volt Szász Károly református püspök alábbi emlékverse:

„Ringatni bölcsőjét e kicsiny ház látta Cserének,
Híressé innen lett az Apáczai név.
Kis szikrából lesz égig fellobbanó láng,
Kis csángó fiúból nemzete dísze lőn Ő."

Ezt a házat azonban a tulajdonos a 90-es évek elején átalakította, s akkor a tanítóegyesület az emléktáblát az evangélikus iskolába helyezte el.

Az apáczai ágostai hitvallású evangélikus egyházközség

Apácza történetét a legpontosabban megismerhetnők az ágostai hitvallású evangélikus egyház feljegyzéseiből, mivel a múltban a község és az egyház egy fogalom alá tartozott.

(Folytatása a 2. oldalon.)

• **Szerkesztőség**

Hétfalusi hírek

Idén, 2018. május 26-án tartjuk a hétfalusi magyar népmese maratont. Találkozunk reggel 9 órakor a megye néprajzi múzeumának türkösi részlegén.

*

Kérjük, 2017-es jövedelemadójának 2%-ával támogassa a Hétfalusi Magyar Művelődési Társaságot, amely többek között a *Hétfalu*t is kiadja. Adatai: Asociația Culturală Maghiară din cele șapte sate, CUI: 14314771, IBAN: RO70BRDE080SV05848600800.

*

Szülők Majálisa - 2018

Kedves Szülők, Pedagógusok, Diákok!

2018-ban a hagyományos Szülők Majálisát június 9-én, szombaton tartjuk.

A tartalomból: Főzőverseny, Tombola, Méta, Számháború, Kvidiccs-kupa, Fellépések, Közös főzés, Közös evés, ivás, Jókedv!!! stb.

Hogy a vetélkedőket díjazni tudjuk, és az iskolát támogassuk, megkérünk mindenkit, hogy a tavalyhoz hasonlóan június 6-ig küldjön kb. 10-15 lej értékben tombolatárgyat! Köszönjük!

* Kiadja a Hétfalusi Magyar Művelődési Társaság – © HMMT, 2018. * ISSN 1582-9006 *

• BÁLINT ANDRÁS

APÁCZA

(Folytatás az 1. oldalról.)

Hogy azonban e történelmi fonalon sem mehetünk vissza az egyház kialakulásáig, annak oka az a hatalmas tűzveszedelem, amely *„1794. július 4-én du. 4 órakor a Csere Tamás kertjében játszadozó gyermekek pajzánságából ütött ki”*, és amely Apácza községet a torony kivételével teljesen elhamvasztotta. Elégett mindenféle írás, anyakönyvek stb., melyek a község múltjára fényt derítettek volna. Így csak a testvér csángó egyházközségek feljegyzéseiből következtethetjük, hogy az apáczai egyház 1400 körül létesült, s első temploma állítólag 1427-ben épült. A reformációnak a Barcaságon való elterjedése alkalmával, Honterus közreműködésével alakult meg az apáczai ágostai hitvallású evangélikus egyházközség, amelynek történetéről csak az 1794. évtől vannak pontos adatok.

Aki az 1794. év után következő évszázad történetébe betekint, megdöbben azoknak a súlyos csapásoknak a sorozatán, amelyek oly gyakran érik Apácza sorsüldözött népét. De viszont öröm tölti el, amikor látja, hogy e munkás nép a legnagyobb megpróbáltatások mellett sem veszítette el életkedvét, s valahányszor meglátogatta Isten sújtó keze, még fokozottabb mértékben fogott hozzá az újjáépítés munkájához.

Így történt ez az 1794. évi tűzvész után! Az elárvult templom harangjai munkára hívták a népet, s megkezdődött az új templom építése, amely 12 év múlva nyert befejezést. Hogy az Isten házának tető alá hozása ily hosszú ideig tartott, azt az okozta, hogy e 12 év leforgása alatt két hatalmas megrázkódtatás érte Apáczát. Ugyanis 1802. október 26-án rettenetes földrengés rázta rongálta meg az épületeket, 1805-ben pedig az *„Olt 9-szer áradt ki olyan erővel, hogy a vetést elseperte, s a sok eső miatt a zab és egyéb termények künn maradtak aratatlanul és minden odaveszett”*.

Még ki sem heverte az apáczai nép a sors csapásait, és az erejét felülmúló építkezéseket, 1822-ben újabb borzalmas tűzvész pusztította a lakók keserves szerzeményeit, hajlékait. 1831-ben pedig kolera lépett fel járványszerűleg, s rövid idő alatt 107 lélekkel apadt Apácza csángó népe. 1838-ban Vízkereszt utáni III, vasárnap erős földrengés zavarta meg az emberek nyugalmát, s okozott tetemes kárt. Az utolsó nagyobb veszedelem 1868. október 22-én következett be. E napon déli 12 órakor tűz támadt a gáti Oláh József csűrjében, s a nagy szélvész miatt lángba borult a község nagy része, Odaveszett az evangélikus paplak is gazdasági épületeivel együtt, E veszedelem alkalmából a világtalan Korodi Samu káplán így kiáltott fel:

„Apácza, Apácza, íme súlyosan nehezedett reád 74 év múlva az Úrnak látogató keze; eszedbe vedd azokat, amelyek békességedre szolgálnak.”

Ettől kezdve nyugodtabb idők állottak be. Az evangélikus egyház és annak intézményei fejlődésnek indultak. Apácza népe a sok elemi csapásnak még a nyomait is eltűntette, fáradságot nem ismerő szorgalmas munkájának gyümölcseit élvezi ma a község apraja- nagyja.

Apácza evangélikus egyházának emlékei

Az apáczai evangélikus egyházközség régi temploma 17894-ben elpusztult. Az akkor lelkes papja: Dévay Márton buzdítására az egyháztagok önként vállalkoztak, hogy Erdélyt bejárva könyöradományokat gyűjtenek az új templom építési költségeinek fedezésére. Össze is gyűjtöttek 87 forintot, amellyel hozzákezdtek az Úr házának felépítéséhez. A templomépítés 1806-ban fejeződött be. Azóta több ízben javították és 1908-ban kibővítették.

A templomot körülvevő kőfalat 1850-ben emelték, s rajta e falirat volt:

„1850. Jöjj be óh jó ember az Úrnak házába,
Juttasson az Isten boldog mennyországba.”

Ez a kőfal 1888-ban romba dőlt, és újraépíttetett.

Régi oltárát 1890-ben újították meg, 1904-ben pedig a hívek adományából újjal cserélték fel.

A **régi orgona** 1761-ben készült. A nagy tűzvész után 1797-ben más orgonát szerzett az egyház, amely 1896-ig volt használatban, ekkor 2500 forint költséggel új orgonát vásároltak.

Az első **keresztelőkádat** Szabó Dávid, Benyovszky-ezredbeli közkatona ajándékozta 1795-ben. A jelenlegi 1898-ban készült.

A **régi karzat** 1819-ből való, s festették *„Oláh János bíró, Nagy Mihály gocsmány, Szabó József, Kispál Ferenc, Oláh Pál, Simon Mihály, Bölöni János, Orbán János, Giró Kele János, Gáspár József, Márton István és János, Bölöni Miklós, Csere Mihály, Bölöni István 1828. V. 1.”* 1896-ban megújíttatott.

A **régi torony** 1771-ben épült, s 24 m magas volt. 1810-ben tette fel a megújított gombot Csipó János molnár. Ugyancsak 1810-ben egy régi toronyórát is helyeztek fel, amely még ma is használatban van. Az új torony építése 1898-ban indult meg, amiben a legnagyobb érdeme az akkori evangélikus legény- és leányegyletnek volt.

Az apáczai evangélikus egyháznak két híres **harang**ja közül az egyik 250 kg súlyú volt e felirattal: *„Curat. Joh. Orbán et Andr. Pae.? Refusa Temp. Mart. Dévay. Jud Paul Oláh. Apaciensis. Acdit Anno 1791.”*

A másik harang 300 kg, s felirata: *„Jud. Paul Oláh. Cura acdit I. Orbán. Refusa A 1790.”* Ez utóbbit a világháború alatt elvitték, s helyébe az új harangot az 1923. évben szerezték be a hívek áldozatkészségéből. Ennek súlya 279 kg.

Az egyházi edények közül egy 1796-ból való 36 dkg súlyú aranyozott ezüst kehely egyik szép emléke az egyháznak és egy ezüst ostyatartó, szintén aranyozva e felirattal: *„Varga Mihályné Biró Kata adománya 1909.”* Ezeken kívül van 4 drb. óntányér 1795-ből és 5 drb. ónkanna. Az utóbbiakat ajándékozták *„Bartha Mihály Szeli Judittal 1844”*, „Kántor Bölöni Mihály és felesége Oláh Kata örökösei 1849.” és Nádasy Ferenc mester özvegye.

Szép templomi terítőket adományoztak: 1790-ben Godri Éva asszony, 1795-ben csernétfalusi Szász Andrásné és nagyajtai Nagy Istvánné Darkó Ilona. 1836-ban Orbán János és anyja Bölöni Kata. 1845-ben öreg bíró Szabó György, 1899-ben özv. Csere Mihályné Kovács Márta. 1880-ban Kosztandi Máténé János Borbála és az „Apáczai nők” s még mások.

Nagyobb adományokat adtak: 1761-ben Mária András 200 ezüst forintot, s az új harang beszerzése alkalmából Streidfert János 1000 Lei. Máthis András, Biró Imre, özv. Oláh Istvánné, Varga Ferenc 500–500 Lei.

A **paplak.** Az apáczai evangélikus egyházközség paplaka 1794-ben teljesen elhamvadt. 1826-ban már állt az új lelkészi lakás. Ez azonban az 1868. évi tűz áldozatául esett. A jelenlegi paplak 1875-ben épült Mihályi Károly lelkész és Szabó Pál kurátor idejében Incze János, Gáspár János és Szabó József egyháztagok közreműködésével.

Azok az ügybuzgó lelkészek, akik a legnagyobb szerencsétlenségek idején sem hagyták el a népet, hanem részt vettek Apácza újjáépítésében a következők:

Dévay Márton 1775–1803, Máthé Márton 1803–1806, Köpe András 1806–1835, Molnár Károly 1835–1852, Bartha Márton 1852-ben, pürkereczi Korodi Pál 1852–1871, Mihályi Károly 1871–1887, Bohus Pál 1888-tól.

Felügyelők: Rombauer Emil 1888–1890, Debiczky Mihály 1890–1911, Gál József II. felügyelő 1905–1910, Barcsay Ákos 1916–1919, Máthis András 1919-től.

Az apáczai evangélikus iskola

Evangélikus magyar egyházmegyénkben nem sok egyházközség volt, amelynek hívei annyi szeretettel csüngtek volna felekezeti iskolájukon, mint Apácza evangélikus csángósága a múltban. A legválságosabb időkben is meghoztak érte minden áldozatot, s a letűnt század viszontagságai között oly szép tanújelét adták az iskolájukhoz való ragaszkodásnak, hogy az mindig példaképp fog állni az utódok előtt.

Apácza régi evangélikus iskolája a mesteri házzal együtt a nagy tűzvész martaléka lett. A hívek áldozatkészségéből épült fel 1797-ben a tanítói lak csere István Rector, Orbán János kántor és Biró Márton gocsmány idejében. Homlokzatán e felirat állott:

„Ez ház nem örökös, hanem csupán szállás,
Épült mestereknek, amikor pusztulás
Volt s szörnyű tűz miatt a falun nagy romlás,
Szálljon mindenekre ezért mennyből áldás.”

A mesteri lak mellé az iskolaépületet csak 1815-ben építették fel. Mind a két épület azonban a legegyszerűbb volt, mivel a templom építése az egyháztagok erejét erősen igénybe vette. De már az 50-es években belátták a falu értelmes vezetői, ezek között a község bírája s egyházának kurátora Oláh József, az öreg bíró és egyházi atya Bölöni István, hogy a rozoga, szűk tanterem helyett egy, a kor, a nevelés és oktatás kívánalmainak megfelelő iskolát kell építeniük. Az ő kezdeményezésükre meg is mutatták az apáczaiak, hogy mire képes egy szegény sorsú nép, amelynek szívéből nem halt ki még a hit- és fajszeretet lángja. 1859. június 28-án megtörtént az új iskola alapkövének ünnepélyes letétele. Apácza község aprajanagyja sietett, hogy a nagy mű minél előbb tető alá jusson. A küzdők élén állott, mint egyszerű falusi gazda korát meghaladó fennköltt gondolkodásával Oláh József falusi gazda, aki csüggedést nem ismerve a maga személyes példájával serkentette, buzdította csángó testvéreit. Így sikerült is neki a lakók közmunkája nyomán az iskolaépülethez szükséges anyagokat előteremteni.

(Folytatása a 4. oldalon.)

Készült a Magyar Kormány támogatásával
MINISZTERELNÖKSÉG NEMZETPOLITIKAI ÁLLAMTITKÁRSÁG
BETHLEN GÁBOR Alap

HÉTFALU HONLAPJA
www.hetfalu.ro

• KARSA BOTOND, DR. BENCZE MIHÁLY

A CSÁNGÓK TÖRTÉNETE

(Folytatás előző lapszámunkból.)

Chaga-oama-bhacha szakrális királyság

Az időszakot jellemző hatalmas domborzatváltozások elsőként MU földrészt, majd az Atlant földrészt érintették, de további földrészeket is sújtották, így pl. Antilla földrészt is, amelynek süllyedése miatt a két másik magyar törzs: a *bhacha* (blacha) és *oama* törzs előbb csak megjelent, majd át is menekült az Atlant1 földrészre. Az Atlant2-ről hasonló okokkal áttelepülő chaga nép velük egyesülve megalapította a Chaga-oama-bhacha szakrális királyságot, amely ~m.e.13.200-7.100 között állt fenn. A dél-amerikai Chaga szakrális királyságból ~m.e.10.100 körül egy újabb chaga törzs vándorolt át Atlant-1 földrészre, ahol a Királyságba érkezésük után a chagák már át is vették a vezető nemzetség szerepét. Végül ~m.e.7.300 körül a maradék chagák is elindultak Dél-Amerikából az Atlant1 földrészre, megérkezésükkel tovább növelték a chagák lélekszámát és jelentőségét.

A Chaga-oama-bhacha szakrális királyságban ugyan a papkirályok kiválasztásánál a mahgaroknak szerepe az évezredek multával fokozatosan csökkent, de szakralitásukat továbbra is két ősi korona biztosította, az első ~m.e. 11.450-ig, majd a második korona pedig a királyság megszűnéséig. A 3.ábra jól szemlélteti a chaga népesség alakulását, látható, hogy jelentős felfutása még a két helyen is működő szakrális királyság egyidejű szakaszán jelentkezett, de az is megállapítható, hogy az ~m.e.11.500 körüli hatalmas kataklizma a még olyan távoli területeken is milyen szörnyű pusztulást okozott, amit a chaga népesség zuhanása jelez. A királyság felbomlása után a három alkotó nemzetség útjai részben szétváltak és Afrika földrészre érve már külön utakon hoztak létre szakrális királyságokat.

Chaga-oama szakrális királyság

Az Atlant1 földrész domborzat változásai, két részre szakadása, majd várható katasztrófája, tovább-süllyedései miatt egyes törzsek, népek, így a chaga és oama törzs tovább vándorolt, majd már az Afrika földrészen (a mai Szudánhoz tartozó Dél-Darfur környékén) letelepedett. Ott alakították meg a Chaga-oama szakrális királyságot (~m.e.6.800-4.900), Aoamaou város-székhellyel. Innen indult majd (tért vissza) ~m.e.5.600 körül egy oama népcsoport a Kárpát-medencébe, és vett részt az V. szakrális királyság megalapításában (~m.e.5.560), amelynek fő/székvárosa a pilisi Vérama [Ennek tulajdonítható a Vérama székváros elnevezése, a többi székvárosnévtől elkülönülve.] lett. Ezután a két fő/székváros: Vérama és Aoamaou, pontosabban a kárpát-medencei V. Mahgar királyság és az afrikai Chaga-oama királyság hosszú ideig tartotta szoros kapcsolatát. Az oamák utolsó visszatérése a Kárpát-medencébe ~m.e.4.900 körül fejeződik be.

Ezekben az években egy másik, eltérő kultúrájú, származású, ill. nyelvezetű nép is megjelent Afrika középső, a Chaga-oama szakrális királyághoz közeli területén. Ellenségeskedés indult meg köztük: vagyis ezen nép és a szomszédos chaga-oama nép, valamint az őket támogató kárpát-medencei V. Mahgar királyság között. Az eddigi, sok-ezeréves Béke időszakát megszakítva, teljesen újszerűen, egy hosszú, küzdelmes, mai szóval háborús időszak kezdődött, amely elsősorban Aoamaou város birtoklásáért [Ehhez a két városhoz, vagyis a kárpát-medencei Véramához, illetve az afrikai Aoamaouhoz rendelhető az „északi és déli” város küzdelméről szóló ősi hagyomány, amely két alapvetően eltérő: a magyar nép és egy frissen Afrikába érkezett más népcsoporthoz tartozó nép között zajlott le. Ez volt a magyarság által széleskörűen elterjesztett: Szeretet és Béke világszemléletében bekövetkező hatalmas (rontónak, bomlasztónak is nevezhető) változásnak az első, meghatározó mozzanata.] folyt. Amikor a várost a másik nép elfoglalta, Aomaou „déli városként” központjává válik az afrikai (és kárpát-medencei) magyar népek elleni küzdelemnek.

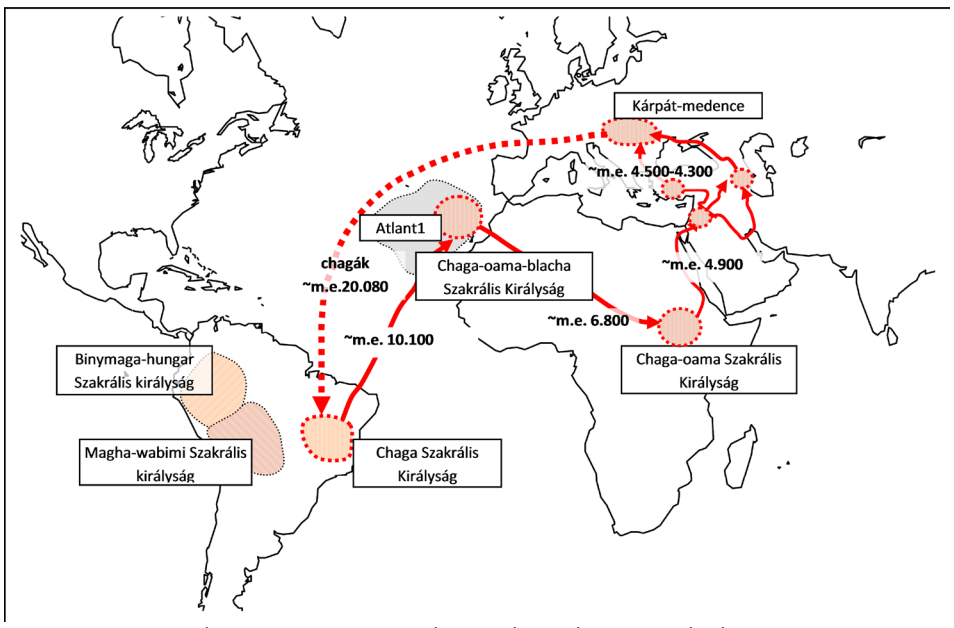

4. ÁBRA: A CHAGA NÉPESSÉG VÁNDORLÁSÁNAK SEMATIKUS ÁBRÁZOLÁSA

A változatos fejleményekkel járó küzdelem ugyan ~m.e.5.500 körül a chagák (és oamák) győzelmével, ill. a város visszafoglalásával fejeződik be, és a Chaga-oama szakrális királyság formálisan vissza is nyerte korábbi állapotát, – hanyatlása párszáz év múlva mégis megindult és ~m.e.4.900 körül a királyság fel is bomlott. Az oama törzsek nagyobb része közvetlenül a Kárpát-medencébe távozott (visszatért), a megmaradt chaga és oama törzsek pedig elindultak észak felé az egyiptomi fáraók országán keresztül.

Megjegyezzük, hogy az elszaporodott chagák egyik törzse tovább haladt és az északról (eredetileg szintén a Kárpát-medencéből) a Nilus forrása felé terjedő egyik khara törzzsel egyesülve megalakították a Khara-chaga szakrális királyságot (~m.e.5060-3.300) K-Afrika Etiopia, Tigrau területén. Akkor ez még nem volt a maihoz hasonló magasföld, (itt élt Hénok is). A Khara-chaga királyság székhelye Chába volt, ami egyezhet a már az ismert Sába ősi várossal.

A Kánaán földjén tartózkodás

Egyiptomi keresztülhaladásról nem tudunk semmit, feltehetően nem jelentett az egyiptomi történelemben sem lényeges mozzanatot, vagy a chagák a sivatagosodott részeken haladva el is kerülték a fáraók területeit. A chaga és oama törzsek ~m.e 4.850 körül végül eljutottak a Közel-keleti Kánaán földjére és ahol le is telepedtek, mivel ott a doszgar-A származású, rokon népnek tekinthető, hasonló kultúrájú, archaikus magyar (ragozó) nyelvű népeket találtak. Kb. 400 éves ott tartózkodásuk során szervesen beilleszkedtek az ott lakó népesség életébe: pl. ~m.e.4760 körül közösen megalapították Kánaánban az ősi várost, Chálén-t, (mai nevén Jeruzsálemet [Jeruzsálem ősi város. Marton Veronika (2013.10.10. 21:34) *„Néhány szó a Jeruzsálemben talált ékjeles táblatöredékről...”* c. blogjából kivett részletekben így ír Jeruzsálem korábbi neveiről: *„…a város építőjének (Melkizedek?) nevéről Šalemnek hívták. A „Békeváros” jelentés későbbi népetimológián alapul. Az egyiptomi szövegekben Urushalim, a Tell-el-Amarna-i levelekben Urusalim, az asszír ékiratokban Šulman/Urusilimmu. A görög forrásokban Hieroszolüma, a rómaiban Hierosolyma. Megerősítetlen források szerint magyarul Sólyomváros. Héberül Jeruzsálem (Jerûšalîm). A Bibliának köszönhetően e név terjedt el a köztudatban.”*]) is, amelynek jelentése turul, vagyis sólyom. A várost alapító mahgar-chaga származású táltos-papkirály neve *Melkidzsé-ázek* [A Chálén „kapott” név hangzása igen hasonlít a **Š**álem ismert városnévhez, az alapítójának neve pedig a rejtélyes pap-király Melkidézek nevéhez.] volt. A chagák és az oamák egy része ott maradt, így beleolvadt a Kánaánban élő népekbe [A Khánaán népeit Hikszoszoknak is nevezik, valamint Kus népének.], és történetük a továbbiakban velük közösen alakult ki.

A chagák és oamák többsége viszont kivált a Kánaán népéből, és három lépcsőben tovább vándorolt a Kárpát-haza felé. Az elinduló, továbbvándorló chaga nép neve pedig már **chágaó**-ra módosult, feltehetően a Chálénból származás, onnan kiindulás jelzésére, ezért a továbbiakban már ezen a néven nevezzük a chaga nép csoportjait. Ezzel le is zárult a chagák, csángók történetének első hosszú szakasza.

3. A CSÁNGÓK TÖRTÉNETÉNEK MÁSODIK SZAKASZA: A HAZATÉRÉS

Csodálatos ősmúltunkban való barangolásban most ugorjunk vissza a Kárpát-medencébe: milyen folyamatok zajlottak le, hogyan is nézett ki hazánk, a Székelyföld, a Kárpát-kanyar kb. 6-5 ezer évvel ezelőtt, illetve később: a chagák, vagyis a csángók visszatérése idején.

A Kárpát-medence a visszatérés idején

A Kárpát-medencében az ~m.e.5.560 körül alakult V. Mahgar szakrális királyság alakulása után kezdődött, majd a táltos papkirályok uralkodása idején folytak az afrikai küzdelmek, s ez akkor a szakrális követelmények lazulásával is járt. A királyság fennállásának második felében változás következett, a táltos papkirálynők uralma: a tiszta mahgar származású kiválasztott, beavatott papkirálynők szigorúan viszszatértek a turulnemzetségű mahgarok szakrális alapelveinek betartásához. Ezzel elkezdődött a Kárpát-medencében, ill. a Királyság területén a matriarchátus közel ezeréves korszaka. A szakrális súlypont fokozatosan áttevődött a Pilisből Székelyföldre, és amikor kb. m.e.4.650 körül a Vérama székhelyű királyság megszűnt, az újabb, a **VI. szakrális királyság** már Székelyföldön alakult meg **Szoptág** székhellyel. Tovább folytatódott a matriarchátus, ami huszonöt tiszta mahgar, leányági turul-nemzetségű táltos-papkirálynő uralkodását jelentette, akik teljesen visszatértek az ősi gyökerekhez, a Szeretet és Béke gyakorlásához, az őstudáshoz, a többi magyar-rokon népekkel való intenzívebb kapcsolattartáshoz. Tehát a Vérama kb. 550 évével együtt a Szoptágban eltöltött kb. 450 évvel kb. ezer éven keresztül a Kárpát-medencében matriarchátus(!) volt.

A matriarchátus lezáródása után (~m.e.4.170) az utolsó táltos-papkirálynőt fia: **Hargita** táltos-papkirály váltotta, aki 43 évig uralkodott, s ő még folytatta anyai örökségét. A matriarchátus megszűnése, ill. Hargita táltos papkirály után a papkirályok kiválasztásának ősi rendje fellazult, a táltosok-mágusok küldetéses szerepe is fokozatosan meggyengült. Hargitát követő tizenkilenc vegyes származású férfi papkirály idején a mahgar vezetést lassan doszgar dominancia [A doszgarok (doszgar-A) harmadik nagy hullámában érkező népcsoportjai nagy területen szétterjedtek, a Kaukázusban, ill. Mezopotámiában is, ahol a lakosság jelentős részét alkották (kaongarok). Mindkét területnek, ill. a kialakult királyságoknak szinte folyamatos kapcsolata volt a Kárpát-medencével, a Mahgar királyságokkal. Igy az m.e. 5. évezred környékén több doszgar-A népcsoport érkezett a Kárpát-medencébe, majd innen is indultak kelet, ill. Mezopotámia felé kisebb nagyobb csoportok. Ezzel is indokolható a magyar-szumer kulturális (pl. a tatárlaki leletek), nyelvi stb. hasonlóság, továbbá az is, hogy a Kárpát-medence volt a fő kiinduló bázis. Ezt támasztja alá az előzőkben említett, a Kárpát-kanyarban kiépített és sokezer éven át fennálló doszgar vezetésű önálló Bhodzsa territórium emlékezete, ill. megmaradt tradíciója.] váltotta fel, a kiválasztás helyett már a dinasztiák kialakulása vált jellemzővé, és ezzel a mahgar-magyarok szakrális szerepe hosszú időre le is zárult.

A kialakult helyzetet a lakosság számának és összetételének változása is tükrözi, ezért az 5. ábrán a Kárpát-medence lakosságának változását mutatjuk be az~m.e.7.000-1.000 között. Az 5. ábrán nemcsak a Kárpát-medence őslakosságának változását, csökkenését követhetjük, de a rokonnak tekinthető un. szkíta népek, ill. egyéb népek megjelenését, számszerű növekedését is.

Az őslakosság az eddigiek szerint négy néprészből tevődött össze: a mahgar-jugar alaplakosságból (vagyis a magyarokból), ezenkívül a szahakákból, a fentiekben említett növekvő, majd csökkenő létszámú doszgarokból (doszgar-A), ill. az egyre fogyatkozó pázgyládzokból áll. A „szkíta népek” alatt a különböző területről (pl. Mezopotámiából, Anatóliából) érkező doszgar-A és doszgar-B származású népek, a jugarok (ujgurok), a szaka és hun néprészek időben is változó összetételű összességét értjük. Az ábra „egyéb népek” kategóriájába számos nép megjelenése, átvonulása, letelepedése, tehát időszakos, vagy hosszantartó jelenléte tartozik.

(Folytatása a 4. oldalon.)

RMDSZ COMMUNITAS ALAPÍTVÁNY
TÁMOGATÓ AZ RMDSZ ÉS A COMMUNITAS ALAPÍTVÁNY

* KIADJA A HÉTFALUSI MAGYAR MŰVELŐDÉSI TÁRSASÁG – © HMMT, 2018. * ISSN 1582-9006 *

• BÁLINT ANDRÁS

APÁCZA

(Folytatás a 2. oldalról.)

Emellett pénzadományokat gyűjtött, s a rövid idő alatt összehozott 8 000 forint fedezte a nagyobb kiadásokat. Fáradságos munkáját siker koronázta, 1861-ben Szentháromság utáni XXIII. vasárnap az egész falu örömünnepe között felszentelték Apácza legszebb épületét, díszét: az evangélikus magyar iskolát.

Oláh József az apáczai evangélikus népiskola megteremtésével olyan szép példát mutatott, amelyre büszkén gondol minden időben a csángó nép.

Az evangélikus népiskola megalkotása óta egy félszázad telt el. Azóta hogy megváltozott minden! Apácza sem a régi! Abban az időben nem volt az apáczai evangélikus egyházközségnek fényes iskolája, de volt a gyermekek jövő boldogságát féltő, hitvallásos iskolájáért rajongó gyülekezete. Ma van emeletes szép iskolájuk, de hová lett az érte küzdők népes tábora?!

Számuk bár nagyon megcsappant, de azért vannak köztük még Oláh Józsefek, akiknek lelkében él a remény, hogy az apáczai evangélikus népiskola újból felvirágzik.

Az apáczai evangélikus népiskolánál a fennmaradt adatok szerint az alábbi tanítók működtek: Csere István 1799-ig, tatrangi Sára Mihály 1799–1808, újfalusi Köpe János 1808–1813., tatrangi Balog Mihály 1813–1827, krizbai Rozsondai János 1827–1841, Mátyás István 1841–1851, pürkereci Korodi Samu 1851–1874, Kovics Károly 1861–1868, Szilágyi Márton 1871–1908, Pál Ferenc 1879–1892, Madrách Anna 1885–1888, Buna Márton 1908–1917, Horváth Gyula 1917–1923. A jelenlegi visszafejlesztett osztatlan népiskolánál tanít Czika Matild tanítónő.

Az apáczai evangélikus egyházközség jelenlegi érdemes vezetői: az evangélikus magyar egyház egyik lelkes munkása Bohus Pál 1862. szeptember 7-én született Várgedén (Gömör megye). Középiskolai tanulmányainak elvégzése után a tiszakerületi evangélikus theológiai akadémiára iratkozott be. A papi vizsga letétele után előbb mint nevelő működött Kapi községben, majd Czékus István püspök mellett látta el a segédlelkészi teendőket. Püspöke 1888. február 28-án apácai helyettes lelkésszé nevezte ki, ahol rövidesen rendes lelkészül választották meg. Megválasztása után nyomban hozzákezdett egyháza zilált anyagi ügyeinek rendezéséhez. Újjáalakította az apáczai evangélikus legény- és leányegyesületet, amely az egyház érdekében igen hasznos közreműködést fejtett ki. A súlyos egyházi gondok és a hitélet fejlesztése mellett részt vett a brassói evangélikus magyar egyházmegye kifejlődésének munkájában. Előbb, mint körlelkész, számvevőszéki tag, törvényszéki bíró, majd mint esperességi jegyző és helyettes esperes olyan buzgó tevékenységet fejtett ki, hogy egyházmegyéje 1902. október 15-én főesperessé választotta. Vezetésre való rátermettségét mi sem bizonyította szebben mint az, hogy a gondjaira bízott 12 evangélikus egyházközséget még legválságosabb időkben is erős kézzel és kellő tapintattal összetartotta.

Hivatásos egyházi működésén kívül eredményes munkát végzett, és végez ma is közművelődés, közgazdasági és társadalmi élet terén. Ennek elismeréseképpen nyerte 1908-ban a legfelsőbb helyről a királyi tanácsosi címet. Munkásságának igazi jutalma azonban nem lehet más, mint az a megnyugtató tudat, hogy 36 éven át nem hiába fáradott, mert az ő lelkipásztori működésének köszönhető az apáczai evangélikus gyülekezet fellendülése.

Máthis András az apácai egyházközség jelenlegi felügyelője született Apáczán 1877. február 7-én földműves szülőktől. Édesapja, az értelmes csángó gazda gyorsan megértette az egyház akkori vezetőinek azt a törekvését, hogy a csángóságnak a saját fiaiból olyan tanult vezető embereket kell nevelniük, akikre fajunk és nyelvünk fennmaradását biztosító egyházi intézményeink jövőjét nyugodt lélekkel rábízhassák. E célt tartva szem előtt, elhatározta, hogy fiát iskoláztatja. Így jutott az ifjú Máthis a felsőkereskedelmi iskola elvégzése után a jegyzői pályára. A szülők álma azonban csak 11 év múltán valósult meg, amikor Apácza község egyhangúlag jegyzővé választotta meg. Ettől az időtől kezdve igazi fajszeretettel munkálkodott szülőfaluja felvirágoztatásán, s csángó testvérei szellemi és anyagi jólétének emelésén. Az ó agitálásának köszönheti Apáca, hogy csekély kiterjedésű legelőterülete 800 katasztrális holddal gyarapodott, s ezáltal a nép megélhetésének egyik fő forrását képező állattenyésztés erőteljesen fellendült. Közéleti tevékenysége mindenre kiterjedt. A világháború azonban céltudatos munkájának befejezésében megakadályozta.

Ma, a háborúk zajának elcsendesedése után ott találjuk a püspökség nélkül maradt romániai evangélikus magyar egyház önálló alakulásának kitartó harcosai, a hitvallásos iskolák fenntartásának törhetetlen hívei között, s vezére annak a kis csapatnak, amely az apácai evangélikus népiskola megszilárdításán fáradozik.

Érdemeiért szülőfaluja az apácai evangélikus egyházközség felügyelőjéül, a barcasági csángóság a brassói evangélikus magyar egyházmegye másod-felügyelőjévé és a romániai zsinatpresbiteri evangélikus egyház végrehajtó bizottságának tagjává választotta.

Csángó testvéreink bizalma pedig az 1922. évi választások alkalmával a hétfalusi választókerületbe egyhangúlag országgyűlési képviselőnek jelölte, s bár jelölését visszautasították, azért a csángóság egyik lelkes vezérének tekinti.

• KARSA BOTOND, DR. BENCZE MIHÁLY

A CSÁNGÓK TÖRTÉNETE

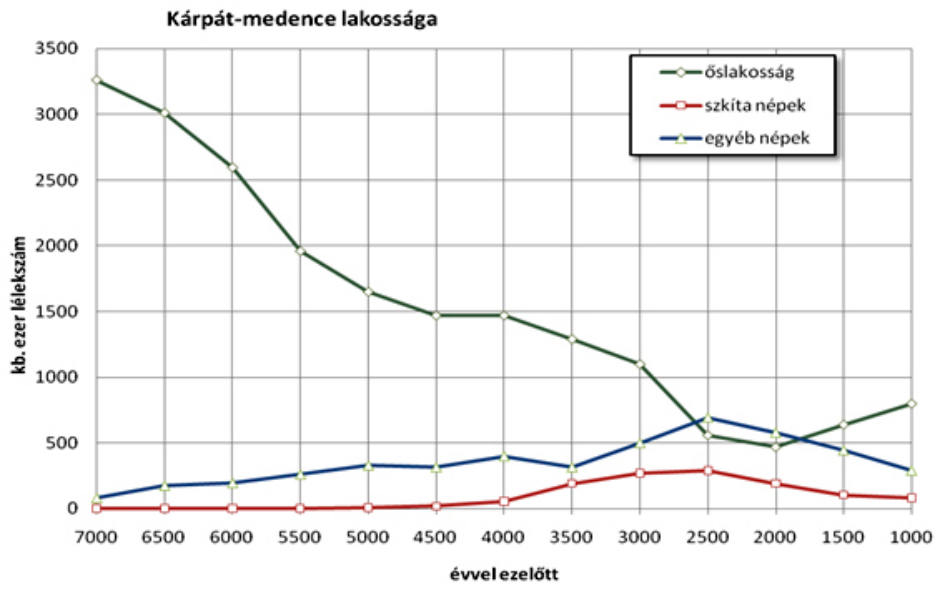

5. ÁBRA: A KÁRPÁT-MEDENCE LAKOSSÁGA AZ ELMÚLT HÉTEZER ÉVTŐL EZER ÉVIG

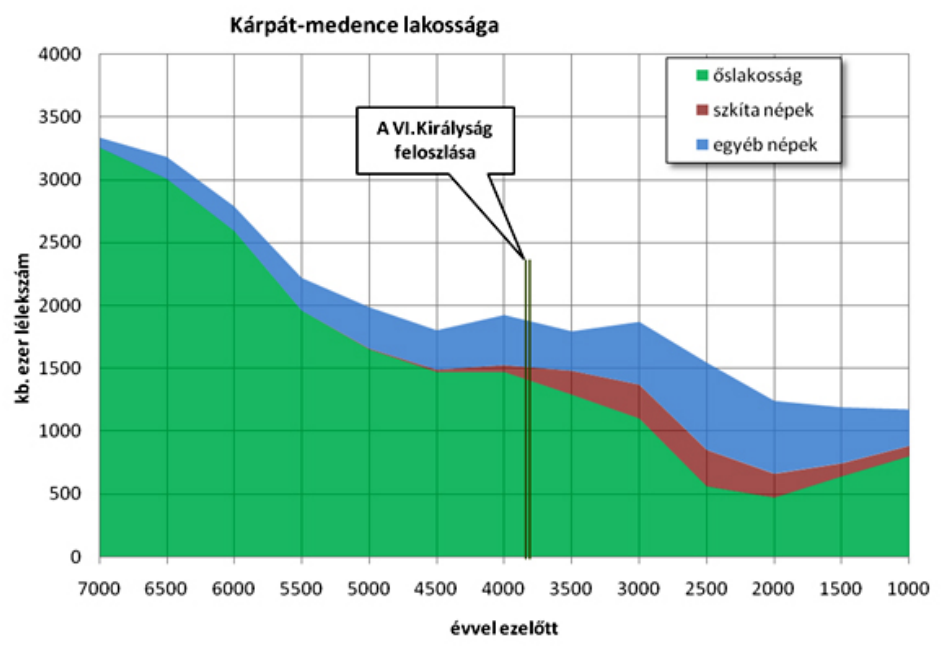

6. ÁBRA: A KÁRPÁT-MEDENCE LAKOSSÁGÁNAK VÁLTOZÁSA

(Folytatás a 3. oldalról.)

Ilyen népek: pl. a kelták, a germán gótok, a szlávok, a rómaiak, a hunok, vagy több rejtélyes eredetű nép, mint pl. a dák, a trójai, az etruszk, vagy a pelazg. [Elképzelhető, hogy az etruszkok, a pelazgok a kárpát-medencei pázgyládzok és mahgarok leszármazottai, míg a trójaiak a közel-keleti pázgyládzoké.]

*

Az 5. vonalas diagram-ábra egy másik változatát, az un. halmozott területdiagramot a 6. ábra tartalmazza. Az ábrán az őslakosoknak, a szkíta népeknek, és egyéb népeknek a teljes lakossághoz viszonyított arányait, mint területeket szemlélhetjük. Igen jól megfigyelhető, hogy a kárpát-medencei őslakosság ugyan jelentősen lecsökkent, de nem tűnt el(!), a szkíta népek megjelentek, de részvételük nem volt meghatározó része a lakosságnak, viszont az egyéb, más népek megjelenése növekedett, és időszakonként már meghaladta az őslakosságot. Ismételten felhívjuk a figyelmet, hogy az ábra, mivel ötszáz évenkénti adatokat tartalmaz, csak főbb változások, népesség-alakulások (trendek) meghatározására alkalmas!

*

Korábban megállapítottuk, hogy az V. királyság, de főként a VI. Mahgar királyság a megelőző időszakokhoz viszonyítva már hanyatló stádiumban volt, távolabbi területeit fokozatosan elveszítette, részben a keleti irányból megjelenő különböző népek térhódításainak eredménye-képpen. A hanyatlás természetesen a Kárpát-medencére is kiterjedt, ezt tükrözi az 5., és 6. ábra erősen csökkenő lakossággörbéje is. Az uralkodó papkirálynők ezért a távolról érkező, visszatérő magyarokat, a chágaókat (csángókat) nagy örömmel fogadták, és főként védelmi okokból a Kárpát-medence keleti határaira, illetve a Kárpátokon kívüli keleti területekre irányították. De erre még visszatérünk.

*

De mai ismereteink között hogyan is jelenik meg a Kárpát-medence pár ezer évvel ezelőtti őslakossága? Agatyrszek, agatürszök laktak itt, akikről viszont gyakorlatilag semmit sem tudhatunk. – Térjünk vissza barangolásunk elhagyott helyére a Kánaánba.